

Makale Türü: Derleme

YAŞLI KADIN AYRIMCILIĞI VE KADININ DIŞLANMASI

Öğr. Gör. Nurullah YELBOĞA

Artvin Çoruh Üniversitesi Borçka Acarlar MYO, Borçka/Artvin, nurullah_yel06@hotmail.com

Öğr. Gör. Bedrettin VAROL

Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Öğrencisi, Eruh/Siirt,
bedirhan.varol@gmail.com

■ **Özet** Yaşlı nüfus oranı dünya geneline paralel olarak Türkiye’de de hızla artmaktadır. 2015 yılı verilerine göre, yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı % 8.2 iken, 2023 yılında bu oranının yüzde 10.2’ye yükseleceği tahmin edilmektedir. Buna göre Türkiye’nin kısa bir süre sonra “çok yaşlı” toplum kategorisine gireceği varsayılmaktadır. Yaşlı nüfus sayısındaki bu artış, beraberinde birçok sorunu gündeme getirecek ya da önlemler alınmasını gerekli kılacaktır. Dolayısıyla cinsiyet ayrımına dayalı yaşlı kadınların dışlanması olgusunun farklı yönleriyle analiz edilmesi ve değerlendirilmesi önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple, yaşlılık alanı sorunları içerisinde önemli bir yer tutan cinsiyete dayalı yaşlı ayrımcılığının nedenleri ve bu ayrımcılığın yaşlı bireylerin yaşamına etkisinin kapsamlı bir tartışması yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Ayrımcılık, Yaşlılık.

Elderly Women Discrimination And Extraction

■ **Abstract** The proportion of elderly is increasing rapidly in Turkey in parallel with the world. According to the data for 2015, the proportion of elderly population in the total population is 8.2%, and it is estimated that this ratio will increase to 10.2% in 2023. Accordingly, it is assumed that Turkey soon entered the "very old" category of society. This increase in the number of elderly population will bring many problems to the agenda or make it necessary to take precautions. Therefore, analyzing and evaluating different aspects of the exclusion of older women based on gender discrimination is an important issue. For this reason, a comprehensive discussion of the causes of age-based discrimination based on sex, which has an important place in the problems of aging, will be made on the effect of age on the life of the elderly.

Keywords: Women, Discrimination, Old age.

GİRİŞ

Dünya Bankası 2016 yılı verilerine göre Türkiye’de toplam nüfusun % 7.964 ‘ü 65 yaş ve üstüdür. Bu oran kadınlarda % 9.002 erkeklerde ise % 6.894’tür. Türkiye nüfusuyla karşılaştırıldığında 65 yaş ve üzeri nüfusun 3,634,720’si kadın, 2,697,941’inin erkeklerden oluştuğu görülmektedir (<https://data.worldbank.org>).

TÜİK’ in 2016 yılı verileri incelendiğinde, doğuştan beklenen yaşam süresi; cinsiyet farklılığı ele alındığında erkekler için 75,3 yıl iken kadınlar için bu süre 80,7 yıla çıkmaktadır, Türkiye geneli için beklenen yaşam süresi ise 78 yıldır.

Cinsiyet farklılığı incelendiğinde kadınların erkeklerden daha uzun yaşam sürdürdükleri görülmektedir. Ülkemizde 65 yaşına erişmiş olan bir kişi için ortalama 17,8 yıllık bir yaşam süresinin olduğu öngörülmektedir. Başka bir ifade ile 65 yaşında olan erkeklerin kadınlardan ortalama 3,3 yıl daha az yaşayacağı tahmin edilmektedir (TUİK, 2016).

TÜİK ve Dünya Bankası verileri değerlendirildiğinde Türkiye'nin yakın gelecekte yaşlılık alanında daha büyük sorunlarla yüzleşeceği yüksek bir ihtimaldir. Refah devletlerinin bugün karşı karşıya kaldıkları yaşlı nüfusa yönelik sorunlar için geliştirmiş oldukları yaşam standartlarına erişebilmek için Türkiye'nin de yenilikçi politika ve uygulamalara eşitlikçi ve adil bir sistemle geçmesi gerekmektedir. Bu bağlamda toplumsal açıdan ayrımcılığa maruz kalan kadınlar ve özellikle yaşlı kadınlara yönelik önyargıların kırılması, bakış açısının değiştirilmesi, eşit fırsatların sunulması ve toplumsal olarak kadının maruz kaldığı dışlayıcı uygulamaların sonlandırılması önem arz etmektedir.

Bu makalede, yaşlılık, yaşlanma, yaşlı kadın sorunları ve toplumsal cinsiyet bağlamında kadının maruz kaldığı ayrımcılık ve bu ayrımcılığın yaşlı kadınlara yansımaları ele alınmıştır.

YAŞLANMA VE YAŞLILIK

İnsan yaşamı çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık olmak üzere belli dönemlere ayrılmaktadır. Her ne kadar yaşamın evrelerini kesin olarak birbirinden ayırmak mümkün olmasa da yetişkinlik döneminden sonra gelen yaşlılık, yaşamın diğer dönemleri gibi doğal, evrensel bir gerçeklik ve insan yaşamının en hassas dönemi olarak değerlendirilmektedir (Ceylan, 2015, s. 25).

İnsanoğlunun yaşlanma olgusuna olan ilgisi oldukça eskilere tarihlendirilebilir. İnsanlar kendini inceleme objesi olarak gördüğü ve kendisiyle ilgili bilgi üretmeye başladığı ilk günden beri, yaşlılık ve yaşlanmayla ilgili de bilgi üretmiş, yaşlanma konusu da insanın ilgi alanına girmiştir. 16. ve 17. yüzyıllarda toplumdaki diğer bireylerle aynı haklara sahip olmayan yaşlılar, 20. yüzyıla kadar sakat bireyler olarak görülmüşlerdir. Yaşlılık, ölümün ilk basamağı olarak algılanmakta; edebi eserlerde kötü bir dönem olarak nitelendirilmekte ve acımasızca anlatılmaktadır. Daha sonra yaşlılığın sosyal içerikli bir fenomen olduğu düşüncesi topluma yerleşmeye başlamış ve yaşa bağlı bir dönem olarak görülmüştür (Ersanlı ve Kalkan, 2008, ss. 1-2).

Yaşlılık ve yaşlanma üzerine birçok tanım yapılmıştır. Kalınkara'ya (2016) göre yaşlılık, "insan yaşamının son evresi ve bireyin ileri yaşlanma devresi" olarak değerlendirilir. Yaşlanma ise bireyin dünyaya gelişinden yaşamın son bulmasına kadar devam eden doğal ve kaçınılmaz bir süreç olarak kabul edilir (ss. 7-8).

Aktaş (2012)'a göre yaşlılık, insanın fiziken ve ruhen var olan güçlerinin bir daha eski durumuna ulaşamayacağı şekilde kaybedildiği, üretkenliğinin minimize olduğu, sosyal izolasyona maruz kaldığı ve birçok sağlık problemiyle baş başa kaldığı bir dönem olduğu şeklinde tanımlanmıştır (s.65).

Yine başka bir tanıtımda yaşlılık, fizyolojik ve psikolojik güçlerin bir daha yerine gelmeyeceği şekilde kaybedildiği, organizmanın iç ve dış etmenler arasında denge kurmakta zorlandığı ve önüne geçilmesi mümkün olmayan gerilemenin görüldüğü bir dönem olarak ifade edilmektedir. Bu dönemin diğer özellikleri de birçok sağlık sorununun görülmesi, üretim potansiyelinde düşüş, sosyal statü değişimi ve sosyal destek mekanizmalarının zayıflamasıdır (Aktaş, 2012, s. 65).

YAŞLILIK HAKKINDA BAZI İSTATİSTİKSEL VERİLER

Son yıllarda Dünya genelinde insan yaşam süresi uzamakta ve yaşlılık sosyal bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşam süresinin doruğuna ulaşmak (azami yaşam uzunluğu 125 yıl) yaşlılığı hem çevresel hem de kalıtsal etkileşimlerin birlikte düşünülmesinin gerekli olduğu bir döneme karşılık gelmektedir (Dağ, 2016, s. 482).

Dünyada 2012 yılı verileri incelendiğinde 60 yaş üstü insan sayısının 809 milyon olduğu bu sayının dünya nüfusunun % 11'ine tekabül ettiği görülmektedir. 2030 yılında bu oranın 1. 375 milyona ulaşması beklenmektedir. Bu da toplam nüfus içinde % 16'ya denk gelmektedir. Yine 2030 yılında 10 yaş altı birey sayısının 60 yaş üstü birey sayısından daha az olacağı tahmin edilmektedir. Yeni doğan her 4 bebekten 3'nün 60 yaşına kadar yaşayabileceği ve 1/3'nün 80 yaşına kadar yaşayabileceği varsayılmaktadır. Bununla birlikte 2045-2050 projeksiyonları aşağı yukarı yeni doğan her 8 bebekten 7'sinin 60 yaşına ve yarısından fazlasının 80 yaşına kadar yaşayacağını işaret etmektedir (Global Age Watch, 2014). Bu veriler ortalama yaşam süresinin arttığını ve dünya nüfusunun gittikçe yaşlandığını ortaya koymaktadır.

Türkiye'de nüfus beklendiğinden daha hızlı bir şekilde yaşlanmasına rağmen yaşlılık henüz bir sorun olarak görülmemektedir. Bu hızlı yaşlanma iki nedene dayandırılabilir. Bunlardan ilki, genç nüfus artış hızının düşmesi (çocuk doğum oranlarının düşmesine bağlı olarak); diğeri ise yaşam süresinin gittikçe uzamasıdır. OECD'nin raporunda (OECD, 2011) da bu gerçekliği görmek mümkündür. Bu rapora göre 1983 - 2008 yılları arasında Türkiye'de yaşama süresi 14 yıl artmıştır. Bu yıllar arasında OECD ortalama yaşam süresi 6 yıl civarındayken Türkiye'deki yaşlanma sürecinin hızı dikkat çekici olmaktadır (Buz, 2015, s. 269).

Bu verilerle birlikte TÜİK' teki yaşlı nüfusun kadın – erkek dağılımı, evli – bekar olma durumu ve dulluk oranlarına bakmakta yarar vardır. Öncelikle eşini kaybeden yaşlı kadınların oranı % 50,5 iken yaşlı erkeklerin oranı % 12,9 olarak

belirlenmiştir. Yasal medeni duruma göre yaşlı nüfus incelendiğinde cinsiyetler arasında önemli farklar olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin 2015 yılında yaşlı erkek nüfusun % 1,2'sinin hiç evlenmediği, % 83,2'sinin resmi nikahla evli, % 2,8'inin boşandığı ve % 12,9'unun eşini kaybettiği görülmektedir. Yaşlı kadın nüfusta ise hiç evlenmeyenlerin oranı % 2,6, resmi nikahla evli olanların oranı % 43,8, boşananların oranı % 3,1 ve eşi ölenlerin oranının % 50,5 olduğu görülmektedir (TÜİK, 2015).

TOPLUMSAL CİNSİYET VE AYRIMCILIK

'Cinsiyet' terimini sosyoloji bilimine kazandıran Ann Oakley biyolojik kadın-erkek farkını anlatırken, toplumsal cinsiyetin erkekler ve kadınlar arasında toplumsal anlamda bir eşitsizliği ifade ettiğini vurgulamaktadır. İlk defa 1972 yılında kullanılan toplumsal cinsiyet terimi biyolojik farklılığın yanında toplumsal ve kültürel unsurların kadın rollerinin belirlenmesinde etkili olduğuna işaret etmektedir. Başka bir ifadeyle cinsiyetin toplumsal yapılarla ilişkili olduğuna gönderme yapmaktadır. Dolayısıyla cinsiyete dayalı kimliksel bir konumun toplumda söz konusu olduğu belirtilmektedir. Bu durum cinsler arasında rol ve güç bağlamında bir eşitsizliği ortaya koymaktadır (Ökten, 2009, ss. 302-312).

Toplumsal cinsiyet kavramı toplumun kültürel değerleriyle yakından ilgilidir. Diğer bir ifadeyle toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek olarak toplumun bireyi ne şekilde değerlendirdiği ve nasıl davranmasını beklediğiyle ilgilidir. Birçok kültürde kadın-erkek ayrımı yapılmış ve genelde kadının aleyhine bir eşitsizlik söz konusu olmuştur. Bu eşitsizlik ekonomik, eğitim, sağlık, sosyal vb. gibi birçok yönden kadınları ikinci plana itmiştir. Bazı kültürlerde erkeklere de olumsuz yansımaları olmuştur. Örneğin erkeğin dışarıdan sorumlu tutulması ve evin geçimini sağlaması sorumluluğu, erkeğin yaşamını çoğu zaman psiko-sosyal yönden olumsuz etkilemiştir (Buz ve Karabulut, 2015, ss. 25-45).

'Kadın ve erkek' günlük dilde biyolojik anlamının ötesinde toplum tarafından bireye atfedilen roller sistemi dahilinde anlamlandırılmaktadır. Biyolojik açıdan her birimiz er ya da dişi olarak dünyaya geldikten sonra toplumsal olarak bizlere roller biçilmekte ve belirli davranışlar sergilememiz beklenmektedir. Toplumun cinsiyetlere göre belirlediği ve cinsiyetlerden beklediği bu davranışlar bireyi yaşamı boyunca etkilemektedir. Bebeklikten ölüme kadar olan süreç içerisinde her gelişim döneminde bireyin tutum ve davranışlarının nasıl olması gerektiği, neyi seçmesi ve tercih etmesi gerektiği önceden belirlenmektedir. Çocukluk döneminde çocuklara alınan elbiseler, oyuncaklar ve tercih edilen renklerle bireyin yaşamının şekillendirildiği kolaylıkla görülmektedir (Vatandaş, 2007, ss. 29-56).

Ayrımcılık, bireylerin sahip olduğu ırk, dil, din ve toplumsal cinsiyet gibi özellikler nedeniyle bireylere karşı geliştirilen olumsuz davranışlardır. Daha geniş

anlamda, ayrımcılık toplumda daha güçsüz durumda olan yaşlı, engelli, kadın ve etnik gruplara önyargılı ve adil olmayan davranışlarda bulunmaktır. Etnik köken, dini inanç, yaş gibi konulara yönelik sözel ifadeler ve şakalar da ayrımcılık içerisinde değerlendirilmektedir (Cankurtaran ve Beydilli, 2016, s. 146).

Ayrımcılık kavramı incelendiğinde bu kavramın bireyler arası eşitlik ilkesinden ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Bu ilkeye göre her insan doğuştan eşit doğar. İnsanlar hem hukuksal hem de insani boyutuyla bu ilke üzerinde uzlaşmıştır. Bu bakımdan dünyanın neresinde olursa olsun insanlar, hangi etnik yapıya, dine, mezhebe ve cinsel yönelimle doğarlarsa doğsunlar, insan olma açısından eşittirler (Göregenli, 2012, ss. 1-11).

YAŞLI AYRIMCILIĞI

Yaş ayrımcılığı (agediscrimination), paylaşılan ortak özellik olan “yaş” sebebiyle, grupta bulunan tüm üyelere başka özellikler atfedilerek ayrımcı davranışlar ve düşünceler geliştirilmesidir (Ceylan, 2015, s. 69).

Amerika Ulusal Yaşlılık Enstitüsü başkanı Gerontolog Robert Butler ilk defa 1969 yılında yaşlı ayrımcılığı terimi kullanmıştır. Butler, yaşlılara yönelik ayrımcılığını; cinsiyetçi ve ırksal ayrımcılık gibi aksiyona dönüşebilen bir kavram olarak ifade etmiştir. Palmore ise, yaşlılara yönelik ayrımcılığı; yaşı ilerlemiş bireylere yönelik ön yargıyı, tutum ve davranış olarak sergilemek olarak tanımlamıştır (Özdemir ve Bilgili, 2014, s. 128).

Yaşam süresinin uzaması cinsiyet için farklı sonuçlar meydana getirmektedir. Kadınlar, erkeklerle kıyaslandığında yaşam sürelerinin daha uzun olduğu görülmektedir. Fakat yaşlı kadınlar erkeklere göre daha düşük eğitim seviyesi, dul kalma, huzur evlerinde ya da yalnız yaşama, düşük sosyo-ekonomik seviye, hastalık, çok sayıda ilaç kullanma gibi birçok nedenden ötürü çok daha fazla risk taşımaktadırlar (Dağ, 2016, s. 482).

Yaşlılıkla birlikte meydana gelen sağlık sorunları, mesleki ve toplumsal statü kaybı, başkasına bağımlı olma durumu ve emekli aylıklarının yetersiz olması gibi bazı sorunlar yoksulluğu da beraberinde getirebilmektedir. Bu sorunlarla birlikte yaşlılar bazen sosyal dışlanma ve toplumdan soyutlanma ile karşı karşıya kalabilmektedir. Örneğin ABD’de sırf yaşlı oldukları için sağlık bakım hizmetlerini yeterince alamayan yaşlıların olduğu ifade edilmektedir. Diğer taraftan yaş ayrımcılığının çalışma hayatına yansıdığı açıkça belirtilmektedir. Çalışma hayatına yansıyan boyutuyla yaş ayrımcılığına bakıldığında bu ayrımcılığın özellikle işe alma, işten çıkarma ve çalışma esnasında olduğu görülmektedir (Taşcı, 2013, s. 21).

TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA YAŞLI AYRIMCILIĞI

Yaşlı ayrımcılığının toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınması konunun birçok yönden anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Yaşlı kadınlar hem yaşları bakımından hem de toplumsal cinsiyetleri nedeniyle ayrımcılığa daha çok maruz kalabilmektedir. Dünyanın birçok yerinde kadınlar ataerkil toplum yapısı nedeniyle ikinci planda kalmakta ve erkeklerle eşit hizmet, kaynak ve fırsatlara ulaşamamaktadır. Dolayısıyla yaşamları süresince erkeklere nazaran daha düşük statü ve iş – yaşam kalitesine sahip olmakta ve bu durum yaşlılık döneminde de devam etmektedir. Örneğin kadınlara yeterli istihdam alanlarının ayrılmaması, cinsiyetçi iş bölümünün var olması, eşit işe eşit ücretin ödenmemesi gibi durumlar kadınların gençken istihdama katılmalarına engel teşkil etmiş olabilir. Ya da evlenme nedeniyle bakım ve sorumluluğunun yüklenmesinden dolayı iş hayatına katılmamış olabilir. Bu aslında beraberinde sosyal bir güvencesizliği meydana getirir. Yaşlılık döneminde buna ekonomik gelir kaybı eklendiğinde yaşlı kadınlar kendi kendine yetebilmekte daha da yetersiz kalabilmektedir. Bu bakımdan en zayıf dönemlerinde kadınlar daha da güçsüz düşebilmektedir (Buz,2015, s. 271).

Kadına ilişkin sosyo-kültürel tanım ve kodlamalar aile ve toplum tarafından şekillendirilmekte ve kadını sosyal yaşamdan izole eden geleneksel basma kalıp eğilimler kadının yaşam alanını da daraltmaktadır. Toplumda var olan, kadının zayıf ve duygusal olduğu algısı ve kadının özel alanla özdeşleştirilmesi gibi toplumsal basma kalıp yargı, iş yaşamından siyasete kadar kadınları kamusal yaşamın bir parçası olmasını ciddi anlamda olumsuz etkilemektedir. Kadınlar yaşlılık döneminde biyolojik, fizyolojik, psikolojik ve sosyal gerilemeler nedeniyle artık hiç olmadığı kadar zincirlere bağlıdır. Tüm Dünya’da olduğu gibi Türkiye’de de yaşlılar ihmale maruz kalan gruplar arasındadır. Bununla birlikte menopoz sonrası ve yaşlılık dönemi sürecine giren kadınlar toplumda en çok ihmale maruz kalan grupların başında gelmektedir. Büyük bir kısmı hiçbir eğitim almamış olan yaşlı kadınlarımız eş vefatı sonrası çocuklarının merhametine muhtaç duruma gelmekte veya zaruri olarak huzurevi yaşamına sığınmaktadırlar (Dağ, 2016, s. 483).

Toplumsal rol dağılımında var olan dengesizlik sebebiyle, yaşlı kadınların yaşlı erkeklere nazaran daha yoksul, daha eğitimsiz, sosyal güvenlik sistemlerinden daha yoksun oldukları, başkalarına daha fazla bağımlı oldukları, yaş ayrımcılığı ve sosyal dışlanmaya daha çok maruz kaldıkları ifade edilmektedir. Kadınlar hayatlarının her döneminde olduğu gibi yaşlılık dönemlerinde de daha fazla ihmal ve istismara maruz kalmaktadırlar. Bu nedenle yaşlı istismarı olarak isimlendirilen kavram aslınsa yaşlı kadın istismarıdır (Dağ, 2016, s. 483).

Eğitimden mahrum bırakılan, ev kadını olarak yaşlanıncaya kadar çalışan kadınlar, eş kayıpları sonrası yalnızlık ve yoksulluk sorunları ile karşı karşıya

kalmaktadırlar. Yaşlılık, kadının yaşamında toplumsal cinsiyet problemlerinin en yoğun yaşandığı dönemdir (Dağ, 2016, s. 483).

SOSYAL DIŞLANMA VE KADIN

Sosyal dışlanma toplumsal yaşamda bireyin sosyal uyumunu sağlayan sosyo-ekonomik, kültürel ve politik sistemlerden, kısmen veya tümüyle mahrum kalmak olarak ifade etmektedir (Çakır, 2008, s. 26).

Sosyal dışlanma; yetersiz gelir, işsizlik gibi ekonomik; yaş, cinsiyet ve eğitimsizlik gibi bireysel; toplumsal destek ve sosyal güvencenin olmaması gibi sosyal; karar alma mekanizmalarına dahil olamama ve politik hakları kullanamama gibi politik nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bu nedenler doğal olarak bireyin dışlanmasına sebebiyet vermekte, toplumsal ve bireysel sorunlarla karşılaşmasını arttırmakta ve bireyin eşitsizliğe maruz kalmasına neden olmaktadır (Şahin, 2009, s. 72).

Sosyal dışlanma olgusu kadınlar açısından değerlendirildiğinde, sosyal, ekonomik, kültürel ve politik açıdan bu sistemlerin dışında bırakılmasına karşılık geldiği görülmektedir. Bu durumlar kadının toplum içerisinde ihmal edilmesini ve onun toplumla bütünleşmesini engellemektedir. Toplumsal cinsiyet ve ayrımcılık temelli diğer bazı engeller sebebiyle kadınların sağlık, eğitim, çalışma hayatı, sosyal güvenlik ve siyaset gibi alanlarda yeterince katılmadıkları vurgulanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında söz konusu kesimin işgücü piyasasına, eğitim – öğretim imkanlarına ve gelir getirici faaliyetlere ulaşmada zorluklarla karşılaştığı ve bu durumun çevresel ve toplumsal etkinliklerin kurulmasında engelleyici bir işlev gördüğü söylenebilir (Çakır, 2008, s. 26).

Yaşlı kadınlar toplumsal yaşam içinde ataerkil normlar nedeniyle sosyal yönden dışlanmaya maruz kalmaktadırlar. Yaşlı kadınların toplumsal yaşamdan sosyal açıdan dışlanmalarının temel nedenleri; eğitim seviyesi düşüklüğü, medeni durum (eş kaybı), iş gücüne katılım, göç, engellilik, düşük ekonomik gelir ve yoksulluk olarak sıralanabilir. Gençlik ve orta yaş döneminde ataerkil normlar sonucu ikincil konumda yaşayan yaşlının, eş kaybı sonrası sorunlarında çok daha fazla artış meydana gelmektedir. Özellikle 75 yaş sonrası demans baş göstermeye başlamakta olup bakıma muhtaç hale gelinmektedir. Bakıma muhtaç hale gelen yaşlının bakımının kimin üstleneceği ciddi bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşlının ailesi çoğu zaman bu zorlu görevi yerine getirmede isteksiz davranmaktadır. Yaşlı bireyin bakımını üstlenen çocukları ise uzun süre bakım görevini yerine getirmekte zorlanmakta olup kısa süre içerisinde tükenmişlik (burnout) yaşamaktadırlar. Yaşlı kadınların bakıma muhtaç olduğu dönemde fiziksel istismara maruz kalma ve gelirlerine el konulma gibi olayların yaşanma ihtimali çok fazla olmaktadır. Cinsiyetçi yaklaşımla sınırlandırılan kadın artık hayatının geri kalan bölümünde daha zorlu mücadeleler vermek zorunda

kalmaktadır. Tüm bu faktörler neticesinde kadın yaşlılık döneminde sosyal açıdan dışlanmaya maruz kalmaktadır (Dağ, 2016, s. 485).

EŞİNİ KAYBEDEN / DUL YAŞLI KADINLAR

Eşi vefat eden yaşlı kadınların çoğu tek başlarına yaşamlarını sürdürürler. Yaşlı kadınlar erkeklere nazaran bağımsızlıklarını koruma yönünden daha fazla problemle karşılaşır. Yaşlı kadınlar çoğu zaman kötü yaşam koşulları altında hayatlarını ikame ederler. Cinsiyet açısından ele alındığında huzurevleri ya da bakım evlerinde yaşayan yaşlıların çoğunun kadınlardan müteşekkil olması bir tesadüf değil aslında bir zorunluluğun göstergesidir. Yaşlı dul kadınların karşı karşıya kaldığı en olumsuz durum, sağlık problemlerinin artması ile birlikte fiziksel ve ekonomik açıdan bağımsız yaşam sürdürmeleri neredeyse imkânsızlaşmaktadır. Bu dönemde yaşlı kadın aynı ve nakdi yardımlarla desteklenerek ya da eşinden kalan emekli dul maaşı ile hayatını sürdürebilmektedir. Yaşlı kadın bu dönemde evinde yalnız yaşayarak tek başına kalmayı tercih etmekte veya çocuklarının evinde kalarak yaşlı ayrımcılığına uğramaktadır (Dağ, 2016, s. 486).

Tablo 1: Cinsiyet ve medeni duruma göre 65+ yaş oranı

	Toplam	Hiç Evlenmedi	Evli	Boşandı	Eşi Öldü
ERKEK	2.686.146 % 100	30.317 % 1,1	2.228.722 % 83,0	71.821 % 2,7	354.887 % 13,2
KADIN	3.480.126 % 100	88.733 % 2,5	1.504.570 % 43,2	105.048 % 3,0	1.781.775 % 51,2

Kaynak: Dağ (2016)'dan alınmıştır.

Çizelge 1. İncelendiğinde kadınların % 56,8'inin toplumun kadına biçtiği geleneksel roller nedeniyle yalnızlığı tercih ettiğini görmekteyiz. Erkeklerin ise % 83'ünün bu dönemde evli olduğu görülmektedir. Bu durumu yaşlılık döneminde kadına yüklenen kültürel norm ve değerler, erkek egemen yapı ile açıklamak mümkündür. Erkeklerin eş kaybı sonrası genç bir kadın ile evlenmesi doğal bir durum hatta övünülecek bir durum olarak ele alınırken, kadının genellikle zorda kalmadıkça evlenmesi pek hoş karşılanmaz (Dağ, 2016, s. 486).

Buz (2015, s. 272)' a göre bu farklılık toplumsal cinsiyetten kaynaklanmakta ve aynı durum farklı yaş kategorilerinde de kendini göstermektedir. Türkiye'de, yaşla birlikte evli olanların oranı düşmekte ve eşi vefat etikten sonra yaşlılık dönemini dul olarak geçirenlerin oranında artış meydana gelmektedir (Buz, 2015, s. 272).

Eşini kaybetmiş olma durumu yaşlılar açısından farklı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Psikolojik anlamda en önemli sonuç yalnızlık; ekonomik anlamda

ise hane gelirinin düşmesidir. Genel anlamda tüm yaşlılara göre yaşlı dulların ve özellikle de dul kadınların ülkemizde gelir bakımından en kırılgan gruplar içerisinde yer aldığı görülmekte ve bu kesimin yoksullukla mücadele ettikleri anlaşılmaktadır (Arun, 2011, s. 1516).

Eşini kaybetmiş olmanın diğer bazı sonuçları değerlendirildiğinde bu gruptaki yaşlıların günlük yaşamlarının değiştiği gözlenmektedir. Çünkü alışveriş, gezi, akraba ziyaretleri gibi birçok yaşam etkinlikleri birlikte planlanmakta ve eşlerden biri yitirildiğinde bu etkinlikler sekteye uğramakta ve birçok işin sorumluluğunu tek başına alma durumunda kalınmaktadır. Yaşlıların ve özellikle de yaşlı kadınların sosyo-ekonomik ve kültürel anlamda başka bir bireye veya kuruma bağımlı hale gelmeleri bu nedene dayandırılmaktadır (Arun, 2011, s. 1516).

EMEKLİLİK VE YAŞLI KADINLARIN DURUMU

Karataş'a (2002) göre yaşlılık aynı zamanda emeklilik dönemini de kapsamaktadır. Dolayısıyla eğer birey emeklilik için herhangi bir hazırlık yapmamışsa boşluğa düşebilir, üretkenliğini ve statüsünü kaybedebilir, bireyler arası sorunlar ve maddi sorunlarla yüzleşebilir. Böyle bir durumda yaşlı birey maddi ve fiziksel açıdan başkasına bağımlı hale gelebileceği için değersizlik, iş yaramama hissi ve özgüven eksikliği görülebilir. (Ersanlı ve Kalkan, 2008, s. 66). Bu açıdan bakıldığında emekliye ayrılan bireylerin psiko-sosyal ve ekonomik açıdan sorunlarla karşılaştığı görülmektedir. Dolayısıyla genç yaşta toplumsal olarak ayrımcılığa maruz kalan ve çalışmasına olanak verilmeyen kadınlar yaşlandığında emekli olamamakta ve yaşadıkları sorunlar daha da çeşitlenmekte ve özgürlükleri kısıtlamaktadır.

Emekli ve dul-yetim aylığı alan yaşlıların ve yaşlı kadın-erkeklerin oranı bizim yaşlı bireylerin hem maddi durumu hem de kadın-erkek arasında dul olma durumu hakkında daha detaylı bilgiye ulaşmamızı sağlamaktadır. Örneğin emekli ve dul-yetim aylığı alan yaşlı oranı % 75,5'tir. Buna karşın emekli ve dul-yetim aylığından yararlanan yaşlı erkeklerin oranı % 70,7 iken yaşlı kadınların oranı % 85 olmaktadır (Buz, 2015, s. 2). Bu durum aslında yaşlı dul kadın sayısındaki farkın fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

Emeklilik döneminde yaşlı kadınlar erkeklere nazaran daha düşük gelire geçinmek durumunda kalmaktadır. Kadınların bakım verme sorumluluğu, çocuk bakımı ve annelik gibi durumlardan dolayı kadınlar daha düşük ücretle çalışmak zorunda kalmakta, çalışma yaşamları kesintiye uğramaktadır. Bu durum yaşlılık döneminde daha az tazminat almalarına neden olmaktadır. Ayrıca yaşamlarının geri kalan kısmında düşük gelire mahkum bırakılmaktadır. Bu aslında iş piyasasında kadınların dezavantajlı olduğunu göstermektedir. Çünkü erkekler açısından durum değerlendirildiğinde, erkeklerin tam zamanlı çalışmalarının

önünde bir engel olmadığı ve onlar açısından böyle nedenden dolayı çalışmama veya kısmi çalışma gibi bir riskin daha düşük bir ihtimal olduğu görülmektedir (Buz, 2015, s. 272).

Yaşlılık döneminde karşılaşılan önemli bir diğer sorun da herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmayan ve yalnız yaşamak durumunda olan yaşlıların karşılaştıkları problemlerdir. Çünkü bu durum yaşlı bireylerin toplumdaki daha da soyutlanmalarına ve dışlanmalarına neden olmaktadır. Bununla birlikte bazen bu sorun yaşlıların kimsenin haberi olmadan sessizce ölmelerine kadar uzanabilmektedir (Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2014, ss. 27-28).

YAŞLILARDA CİNSİYETE GÖRE EĞİTİM DURUMU

Tablo 2: Eğitim durumu ve cinsiyete göre 65+ yaş oranı

Eğitim Durumu			
Toplam	100,0	100,0	100,0
Okuma yazma bilmeyen	23,9	9,8	34,8
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	20,	16,2	23,9
İlkokul mezunu	41,2	52,6	32,4
İlköğretim mezunu	0,5	0,9	0,3
Ortaokul veya dengi okul mezunu	4,1	5,8	2,8

Kaynak: Dağ (2016)'dan alınmıştır.

Çizelge 2'deki veriler incelendiğinde 65 yaş ve üzeri kadınların büyük çoğunluğunun (% 58,8) hiçbir okula gitmedikleri görülmektedir. Çizelgede, 65+ eğitim durumu cinsiyet açısından karşılaştırılmasında erkek egemen yapı, kültürel, ekonomik sebepler (kadının evlenince elin olacağı düşüncesi) neticesinde kadının eğitimin bütün kademelerinde erkekten çok fazla geride kalmasına neden olmaktadır (Dağ, 2016, s. 488).

CİNSİYETE GÖRE YOKSULLUK

Yoksulluk tüm yaş gruplarında görülebilmektedir. Ancak yaşam döngüsü içerisinde bazı dönemlerde yoksullukla yüzleşme riski daha yüksek bir ihtimal olabilmektedir. Ergun (2015, ss. 29-30)'un makalesinde belirttiği gibi yoksulluk olgusu yaş grupları açısından incelendiğinde daha çok çocuk ve yaşlıların karşılaştığı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta yoksulluk oranları azaldığında dahi yaşlı gruptaki bireylerde bu düşüşün daha az hissedildiği ifade edilmektedir.

Bireyler yaşlandıkça üretime dahil olma ve çalışma hayatına katılma oranı da düşüş göstermektedir. Karşılaşılan sağlık sorunları da bireylerin çalışma

yaşamından kopmalarına neden olmakta ve yaşlılık döneminde ekonomik sorunlar yaşamalarına, yoksullukla mücadele etmelerine neden olmaktadır (Ak ve Közleme, 2017, s. 205).

Yoksulluk yaşlı bireyler arasında karşılaşılan bir sorun olduğu kabul edilen bir gerçektir. Ancak söz konusu kadın olunca bu durum daha da ciddileşmektedir. Örneğin Buz (2015, s. 2) kadın – erkek yoksulluğuna ilişkin verileri şu şekilde paylaşmaktadır. Yaşlı nüfusun yoksulluk oranı 2011 yılında % 17 olduğu belirtilirken, 2012 yılında bu oranın % 18,7'ye yükseldiği ifade edilmektedir. 2012 yılı verileri incelendiğinde yoksul yaşlı kadın nüfus oranı % 19,4 iken, yoksul yaşlı erkek nüfus oranı % 17,7 dir.

Bununla birlikte TÜİK 'in yoksulluk oranları incelendiğinde 2014 yılında Türkiye geneli için yoksulluk oranının % 21,8 olduğu belirtilirken, yaşlı bireyler için bu oranın % 18,3 olduğu vurgulanmaktadır. Cinsiyet bağlamında yaşlı nüfus yoksulluğu ele alındığında erkeklerde artış kadınlarda düşüş olduğu belirtilmektedir. 2012 yılında % 17,7 olan yaşlı erkek nüfus oranı, 2014 yılına gelindiğinde % 18,3'e yükseldiği; 2012 yılında % 19,4 olan yaşlı kadın yoksul oranı 2014 yılında % 18,2'ye düştüğü görülmektedir (TÜİK, 2016). Bu oranların yanı sıra yaşlı kadınların yaşlı erkeklerden iki kat daha fazla yoksul oldukları ifade edilmektedir. Ayrıca evlenmemiş erkeklerin evli erkeklerden daha kötü oldukları, evlenmemiş yaşlı kadınların evlenmemiş yaşlı erkeklere göre yoksulluktan daha ciddi etkilendikleri belirtilmektedir (Buz, 2015, s. 7).

Moghadam (1997) kadınların erkeklerden daha çok yoksul bir yaşam sürdürmelerini üç nedene bağlamaktadır. Bunlardan ilki kadınların yoksulluğu engelleyici etkene sahip fırsatlara (toprak – mülk sahibi olma, eğitim) ulaşmada sorun yaşamaları, ikincisi düşük kazanç ve yoğun iş yükü, üçüncüsü ise toplum tarafından getirilen kültürel, politik ve iş piyasası ulaşımını engelleyen sınırlamalardır (Buz, 2015, s. 2).

Kadınların doğum, çocuk ve yaşlı bakımı gibi nedenlerden dolayı iş yaşamına daha az katılmaları ve bununla birlikte yaşam beklentilerinin erkeklere nazaran daha uzun olması bu kesimin yoksullukla yüzleşme ihtimalini arttırmakta ve yoksulluğa maruz kalma sürelerini uzatmaktadır. Bu çoğu yaşlı kadın için kendi kendine yetememe ve savunmasızlığı ifade etmektedir (Öztürk ve ark. 2012, s. 2694).

Kadınların bakım verme rolü sonucu ortaya çıkan iş yaşamına yeterince katılamaması toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü toplumsal cinsiyet beraberinde kadına çevresine bakım verme sorumluluğunu getirmektedir. Hane içerisinde herkese bakım verme, torun bakımı, eş bakımı toplumsal roller sebebiyle kadına yüklenmiş görevler arasında yer almaktadır. Örneğin erkeklerin yaşamını idame etme konusunda daha fazla yardıma gereksinim duymaları bundan

kaynaklanmaktadır. Bu nedenle eşini kaybeden erkeklerde yeniden evlenme daha yaygın görülen bir durumdur (Buz, 2015, s. 273).

Ekonomik açıdan en kırılgan gruplar arasından yer alan yaşlı dul kadınların gelirleri tüm yaş gruplarında daha düşük seyretmektedir. Bu bakımdan evlilerle kıyaslandığında dul kadınların ekonomik açıdan daha ciddi sorun yaşadıkları dikkati çekmektedir. Dolayısıyla hem tüm yaşlılara göre hem de evli yaşlılara göre en hassas grubu dul yaşlılar ve özellikle de dul yaşlı kadınlar oluşturmaktadır. Sadece Türkiye’de değil İngiltere ve ABD gibi ülkelerde de yaşlılık ve medeni durum arasındaki bu ilişki varlığını hissettirmektedir (Arun, 2011, s. 1520).

Benzer ilişki başka araştırmacılar tarafından da vurgulanmaktadır. Başta dullar olmak üzere yaşamını yalnız sürdürmek durumunda kalan yaşlı kadınlar sosyoekonomik durum açısından sınırlı imkanlara sahip olmaktadır. Örneğin Buz (2015, s. 7) yaşlı yalnız kadınların büyük bir kısmının yoksulluk içinde yaşadıklarını ifade etmektedir. Bu durum (a) düşük yaşam boyu kazanç, düşük ödemeli işler ve bakım veren rolleri nedeniyle iş yaşantılarının kesintiye uğraması, (b) evlilik durumundaki değişimlere –evliyken bekar yaşama gibi- dayandırılmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada yaşlı kadınların toplumsal açıdan maruz kaldığı ayrımcılık irdelenmiştir. Kadınların toplumsal yaşamda eğitim, sağlık, istihdam gibi bazı alanlarda ayrımcılığa maruz kaldıkları bilinmektedir. Bununla birlikte toplum tarafından çizilen sınırlar sebebiyle kadınların birçok alanda özgür davranmadığı ve birçok haktan mahrum kaldıkları görülmektedir. Toplumsal rollerini yerine getirmeleri beklendiğinden kendi iradeleri dışında davranmak zorunda kalmaktadırlar. Söz konusu yaşlı kadın olunca durumun daha da ciddileştiği ve kadınların daha çok ayrımcılığa maruz kaldıkları belirtilmektedir. Bu sebeple öncelikle cinsiyet bağlamında fırsat eşitliği sağlanmalı gerekirse yaşlı kadınlara pozitif ayrımcılık yapılmalıdır.

Ayrıca toplumsal cinsiyet ve ayrımcılık toplumun kültürel yapısıyla yakından ilgili olduğundan toplumun bu konuda bilinçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle yaşlanmayla beraber birçok açıdan gerilemenin görüldüğü yaşlılık döneminde yaşlı kadınlara; eğitim görme, çalışma, toplumsal yaşamda daha aktif yer alma gibi fırsatlar sağlanmalıdır. Diğer bir ifadeyle yaşlı kadınlara kendi gereksinimlerini karşılayabilecek imkanlar sunulmalı ve her anlamda kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasına özen gösterilmelidir.

Genelde dünyada özelde Türkiye’de yaşlı nüfus hızla artmakta ve bu hızlı artış beraberinde yeni sorunlar meydana getirmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye’nin yakın gelecekte yaşlılık alanında daha büyük sorunlarla yüzleşeceği belirtilmektedir. Bu bağlamda toplumsal olarak ayrımcılığa maruz kalan kadınlar ve özellikle yaşlı kadınlara yönelik önyargıların kırılması, bakış açısının

değiştirilmesi, eşit fırsatların sunulması ve toplumsal olarak kadının maruz kaldığı dışlayıcı uygulamaların sonlandırılması büyük önem arz etmektedir. Kadının toplumdaki statüsünün değişebilmesi için toplumsal algının değişmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Ak, M. ve Közleme, O. (2017). Yaşlı Yoksulluğu. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (AEÜSBED), 3(2), 197-208.
- Aktaş, D., Şahin, E., Terzioğlu, F. (2012). Kadın Sağlığı Açısından Yaşlılık ve Yaşam Kalitesi, *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 23(16), 65.
- Arun, Ö. ve Arun, Ö. K.(2011). Türkiye’de Kadınların En Büyük Sorunu: Dulluk. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(4), 1515 -1527. (<http://sbe.gantep.edu.tr>)
- Bayraktar, F. (Ed.) (2007). *Yaşlılık Dönemi ve Problemleri*. İstanbul: Ensar Yayınları.
- Buz, S. (2015). Toplumsal Cinsiyet ve Yoksulluk Odağında Yaşlılık Olgusu. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E Dergisi*. (<http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/?page=makaleler>).
- Buz, S. (2015). Yaşlı Bireylere Yönelik Yaş Ayrımcılığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(53), 269.
- Buz, S. ve Karabulut, A. (2015). Ortopedik Engelli Kadınlar: Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Bir Çalışma, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Iğdır Üniversitesi, 7 ( ), 25-45.
- Cankurtaran, Ö. ve Beydilli, E. (2016). Ayrımcılık Karşısı Sosyal Hizmet Uygulamasının Gerekliliği Üzerine. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 27(1), 146.
- Ceylan, H. (2015). *Yaşlılık ve Refah Devleti*. İstanbul: Açılım Yayınları.
- Çakır, Ö. (2008). *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (31), 26-47.
- Dağ, A. (2016). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Yaşlılık ve Sosyal Dışlanma, *Akademik sosyal Araştırmalar Dergisi*, (28), 480-500.
- Dericioğulları E. A. (2017). Türkiye’de Yoksulluk ve Dezavantajlılık Halleri: Yaşlı Kadın Olmak Üzerine Bir Okuma. *Toplum ve Demokrasi*, 11 (24), 17-36.
- Global Age Watch Index 2014 Insight report, www.globalagewatch.org 18.03.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Göregenli, M. *Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık*. Çok Boyutlu Yaklaşımlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi (seçbir). www.secbir.org 19.03.2017 tarihinde erişilmiştir. <https://data.worldbank.org> 02.12.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Kalınkara, V. (2016). *Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi* (s.7-8). Ankara: Nobel Yayınları.
- Kalkan, M. (2008). Yaşlılık: Tanımı, Sınıflandırılması ve Genel Bilgiler. Kurtman Ersanlı-Melek Kalkan (Ed.), *Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık* (s.1-2). Ankara: Pegem Yayınları.

- Ökten, Ş. (2009). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Toplumsal Cinsiyet Düzeni. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (8), 302-312.
- Özdemir, Ö. ve Bilgili, N. (2014). Sağlık Hizmetlerinde Yaşlı Ayrımcılığı. *Gülhane Tıp Dergisi*, (56), 128-131.
- Öztürk, M. ve Çetin, B. I. (2012). Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar. *Journal of Yasar University*, 3(11), 2661-2698.
- Şahin, T. (2009). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018): *Yaşlanma, Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, 2014: 27-28.
- Taşcı, F. (2013). Refah Devleti Modelleri İçinde Türkiye’nin Pozisyonu: ‘Yaşlı Algısı’ Üzerinden Değerlendirmeler. *İnsan ve Toplum*, 3(5), 5-35. Doi: <http://dx.doi.org/10.12658/human.society.3.5.M0059>
- TUIK, (2016). İstatistiklerle Yaşlılar, 03.12.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 35, 29-56.